

प्रथम 10 मिनट में अभ्यर्थी अपनी प्रश्न-पुस्तिका के क्रमांक का मिलान ओ.एम.आर. उत्तर पत्रक के क्रमांक से अवश्य कर लें। यदि ओ.एम.आर. उत्तर पत्रक व प्रश्न-पुस्तिका के क्रमांक भिन्न हैं या कोई पृष्ठ missing या misprint हो तो केन्द्र अधीक्षक से निवेदन करके प्रश्न-पुस्तिका बदल लें।

Sub. Code No. – 1303

Level – 3

[PGT – For Lecturer]

Exam., 2023

SET – A

PUNJABI

प्रश्न-पुस्तिका क्रमांक एवं ओ.एम.आर. क्रमांक
Question-Booklet Serial No. & O. M. R. Serial No.

इस प्रश्न-पुस्तिका में पृष्ठों की संख्या No. of Pages in this Question Booklet – 32	प्रश्नों की संख्या No. of Questions – 150	समय Time – 2.30 hours
--	--	--------------------------

अनुक्रमांक (अंकों में) / Roll No. (In Figures)

अनुक्रमांक (शब्दों में) / Roll No. (In Words)

परीक्षा केन्द्र का नाम / Name of Examination Centre

अभ्यर्थी का नाम / Name of Candidate

अभ्यर्थी के हस्ताक्षर / Signature of Candidate

निरीक्षक के हस्ताक्षर / Signature of Invigilator

अभ्यर्थी को 10 मिनट का समय प्रश्न-पुस्तिका पर छपे निर्देशों को पढ़ने तथा उत्तर पत्रक में अपने विवरण भरने के लिए दिया जाएगा। यदि प्रश्न-पुस्तिका व उत्तर पत्रक की क्रम संख्या गलत अंकित हो या कोई पृष्ठ missing या misprint हो तो तुरन्त केन्द्र अधीक्षक से निवेदन करके प्रश्न-पुस्तिका बदल लें। इसके पश्चात् कोई दावा स्वीकार नहीं किया जाएगा। इन 10 मिनटों के अतिरिक्त, प्रश्नों के उत्तर अंकित करने के लिए पूरे 2.30 घंटे का समय दिया जाएगा। यदि किसी अभ्यर्थी को प्रश्न-पुस्तिका में दिए गए किसी भी प्रश्न में कोई त्रुटि होने का संदेह हो तो इसके लिए अभ्यर्थियों को परीक्षा समाप्ति के उपरान्त प्रतिवेदन देने के लिए अवसर दिया जाएगा। अतः अभ्यर्थी निर्धारित अवसर के दौरान इस सम्बन्ध में अपना प्रतिवेदन बोर्ड कार्यालय में दर्ज करवा सकते हैं। इस अवसर के बाद, इस सम्बन्ध में प्राप्त प्रतिवेदनों पर कोई विचार नहीं किया जाएगा।

यदि किसी प्रश्न में हिन्दी व अंग्रेजी माध्यम में भिन्नता है तो अंग्रेजी माध्यम का प्रश्न ठीक माना जाएगा।

If there is any variance between Hindi and English Version of any question then English Version would be considered correct.

अभ्यर्थियों के लिए निर्देश / Instructions for the Candidates :-

- ओ.एम.आर. उत्तर पत्रक इस प्रश्न-पुस्तिका के अन्दर रखा है। जब आपको प्रश्न-पुस्तिका पढ़ने को कहा जाए, तो उत्तर पत्रक निकाल कर ध्यान से केवल काले बॉल प्वाइंट पेन से विवरण भरें। / The OMR Answer Sheet is inside this Question Booklet. When you are directed to read the Question Booklet, take out the OMR Answer Sheet and fill in the particulars carefully with black ball point pen only.
- परीक्षा की अवधि 2.30 घंटे है एवं प्रश्न-पुस्तिका में 150 प्रश्न हैं। कोई ऋणात्मक अंकन नहीं है। / The test is of 2.30 hours duration and consists of 150 questions. There is no negative marking.
- अपने विवरण अंकित करने एवं उत्तर पत्रक पर निशान लगाने के लिए केवल काले बॉल प्वाइंट पेन का प्रयोग करें। अभ्यर्थी प्रश्न-पुस्तिका का उपयोग करने एवं उत्तर पत्रक को भरने में सावधानी बरतें। / Use Black Ball Point Pen only for writing particulars on this page/darkening responses in the Answer Sheet. The candidate should remain careful in handling the question paper and in darkening the responses on the answer sheet.
- प्रथम 10 मिनट में, यह भी सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पुस्तिका क्रमांक और उत्तर पत्रक क्रमांक एक ही हैं। अगर यह भिन्न हों या प्रश्न-पुस्तिका में कोई पृष्ठ missing या misprint हो तो अभ्यर्थी दूसरी प्रश्न-पुस्तिका और उत्तर पत्रक लेने के लिए पर्यवेक्षक को तुरन्त अवगत करवाएँ। / Within first 10 minutes, also ensure that your Question Booklet Serial No. and Answer Sheet Serial No. are the same. In case of discrepancy or any page missing/misprint in test booklet, then the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of both the Question Booklet and the Answer Sheet.

5. लेवल-3 [प्रवक्ता के लिए]

भाग-I : बाल विकास व शिक्षा शास्त्र	[प्रश्न 1 से प्रश्न 30]
भाग-II : भाषा : (हिन्दी : 15 प्रश्न व अंग्रेजी : 15 प्रश्न)	[प्रश्न 31 से प्रश्न 60]
भाग-III : सामान्य अध्ययन : (मात्रात्मक योग्यता : 10 प्रश्न, तार्किक अभिव्यक्ति : 10 प्रश्न, सामान्य ज्ञान एवं अभिज्ञान : 10 प्रश्न)	[प्रश्न 61 से प्रश्न 90]
भाग-IV : पंजाबी	[प्रश्न 91 से प्रश्न 150]

5. Level-3 [For Lecturer]

PART-I : Child Development and Pedagogy	[Qn. 1 to Qn. 30]
PART-II : Language : (Hindi : 15 Qn. & English : 15 Qn.)	[Qn. 31 to Qn. 60]
PART-III : General Studies : (Quantitative Aptitude : 10 Qn, Reasoning Ability : 10 Qn, G. K. & Awareness : 10 Qn.)	[Qn. 61 to Qn. 90]
PART-IV : Punjabi	[Qn. 91 to Qn. 150]

[कृपया इस पुस्तिका के अन्त में दिए गए शेष निर्देशों को पढ़ें। / Please read other remaining instructions given on the last page of this booklet.]

रफ़ कार्य के लिए [FOR ROUGH WORK]

भाग – I / PART – I

बाल विकास व शिक्षाशास्त्र / CHILD DEVELOPMENT AND PEDAGOGY

निर्देश : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर देने के लिए **सबसे उचित** विकल्प चुनिए।

Direction : Answer the following questions by selecting the **most appropriate** option.

1. सामाजिक रूप से वंचित बच्चों के लिए किस प्रकार की शिक्षा उपयुक्त होगी ?

- 1) अनौपचारिक शिक्षा
- 2) विशिष्ट शिक्षा
- 3) समावेशी शिक्षा
- 4) धार्मिक शिक्षा

2. निम्नलिखित में से कौन-सा कथन एरिकसन के मनो-सामाजिक विकास सिद्धांत के अन्तर्गत किशोरावस्था के संबंध में **सही** है ?

- 1) अहं-पहचान एक धनात्मक मनो-सामाजिक पहलू है।
- 2) अहं-पहचान एक ऋणात्मक मनो-सामाजिक पहलू है।
- 3) अहं-पहचान एक तटस्थ मनो-सामाजिक पहलू है।
- 4) अहं-पहचान कोई मनो-सामाजिक पहलू ही नहीं है।

3. एक सर्जनशील बालक में निम्नलिखित में से कौन-सी विशेषता **नहीं** देखी जाती है ?

- 1) अपसारी चिंतन
- 2) अति जिज्ञासा
- 3) उच्च कल्पनाएँ
- 4) परम्परागत विचार

1. Which type of education would be appropriate for socially deprived children ?

- 1) Informal education
- 2) Special education
- 3) Inclusive education
- 4) Religious education

2. Which of the following statement is **correct** regarding adolescence, under Erikson's Psycho-social development theory ?

- 1) Ego-identity is a positive psycho-social aspect.
- 2) Ego-identity is a negative psycho-social aspect.
- 3) Ego-identity is a neutral psycho-social aspect.
- 4) Ego-identity is not just a psycho-social aspect.

3. Which of the following characteristic is **not** seen in a creative child ?

- 1) Divergent thinking
- 2) Extreme curiosity
- 3) High imaginations
- 4) Conventional thoughts

[4 / A]

4. निम्नलिखित में से कौन-सी विशेषता सामाजीकरण की प्रक्रिया पर सकारात्मक प्रभाव **नहीं** डालती है ?

- 1) सामाजिक रूप से स्वीकृत व्यवहार
- 2) स्वीकृत सामाजिक भूमिकाएँ निभाना
- 3) सामाजिक अभिवृत्ति का विकास
- 4) सामाजिक पूर्वाग्रहों का विकास

5. वायगोट्स्की का 'समीपस्थ विकास क्षेत्र' संदर्भित करता है :

- 1) बच्चा स्वतंत्र रूप से क्या कर सकता है
- 2) बच्चा स्वतंत्र रूप से क्या नहीं कर सकता है
- 3) बच्चा किसी ज्ञानी व्यक्ति के निर्देशन में क्या कर सकता है
- 4) बच्चा किसी ज्ञानी व्यक्ति के निर्देशन में भी क्या नहीं कर सकता है

6. यदि कोई शिक्षार्थी अपेक्षित उपलब्धि हासिल **नहीं** कर पाता है, तो उसका कारण जानने के लिए किस प्रकार का परीक्षण किया जाता है ?

- 1) रचनात्मक
- 2) निदानात्मक
- 3) उपचारात्मक
- 4) योगात्मक

7. "समावेशन केवल दिव्यांग लोगों तक ही सीमित नहीं है, बल्कि इसका अर्थ किसी भी बच्चे का बहिष्कार न होना भी है।"

शिक्षा में समावेशन का यह अर्थ किसके द्वारा स्पष्ट किया गया है ?

- 1) एन० सी० एफ० 2005
- 2) एन० सी० ई० आर० टी०
- 3) यूनेस्को
- 4) यूनिसेफ

4. Which of the following characteristics does **not** have a positive effect on the process of socialization ?

- 1) Socially approved behaviour
- 2) Playing approved social roles
- 3) Development of social attitude
- 4) Development of social prejudices

5. Vygotsky's 'Zone of Proximal Development' refers to :

- 1) What the child can do independently
- 2) What the child can't do independently
- 3) What the child can do with guidance of knowledgeable person
- 4) What the child can't do even under guidance of knowledgeable person

6. If a learner does **not** achieved the expected performance, what type of testing is done to find out the reason ?

- 1) Formative
- 2) Diagnostic
- 3) Remedial
- 4) Summative

7. "Inclusion is not confined to the disabled but it also mean no exclusion of any child."

This meaning of inclusion in education has been clarified by :

- 1) NCF 2005
- 2) NCERT
- 3) UNESCO
- 4) UNICEF

[Level-3 / 1303]

8. वृद्धि एवं विकास में किस प्रकार के परिवर्तन होते हैं ?

- (a) शरीर के आकार में परिवर्तन
- (b) शरीर के अनुपात में परिवर्तन
- (c) पुराने लक्षणों का विलोपन
- (d) नवीन विशेषताओं का अधिग्रहण

सही कूट का चयन कीजिए :

कूट :

- 1) (a), (b) एवं (c)
- 2) (a), (b) एवं (d)
- 3) (a), (c) एवं (d)
- 4) (a), (b), (c) एवं (d)

9. निम्नलिखित में से कौन-सा कथन अभिप्रेरणा का अधिगम पर सकारात्मक प्रभाव स्पष्ट **नहीं** करता ?

- 1) अभिप्रेरणा सीखने के व्यवहार को क्षीण करती है
- 2) अभिप्रेरणा सीखने के व्यवहार को निश्चित दिशा प्रदान करती है
- 3) अभिप्रेरणा सीखने के व्यवहार में सक्रियता लाती है
- 4) अभिप्रेरणा सीखने के व्यवहार को चयनात्मक बनाती है

8. Which type of changes occur in growth and development ?

- (a) Change in body size
- (b) Change in body proportion
- (c) Disappearance of old features
- (d) Acquisition of new features

Choose the **correct** code :

Code :

- 1) (a), (b) & (c)
- 2) (a), (b) & (d)
- 3) (a), (c) & (d)
- 4) (a), (b), (c) & (d)

9. Which of the following statements does **not** explain the positive impact of motivation on learning ?

- 1) Motivation impairs learning behaviour
- 2) Motivation provide definite direction to learning behaviour
- 3) Motivation energizes learning behaviour
- 4) Motivation makes learning behaviour selective

[6 / A]

10. कोह्लबर्ग के नैतिक विकास सिद्धांत के अन्तर्गत नैतिकता की अवस्थाओं को उनके स्तर से सुमेलित कीजिए :

नैतिकता की अवस्था	नैतिकता का स्तर
-------------------	-----------------

(a) अच्छे अन्तर्व्यक्तिक संबंध	I
(b) व्यक्तिवाद एवं विनिमय	II
(c) सामाजिक अनुबंध एवं वैयक्तिक अधिकार	III
(d) सार्वभौमिक नियम	

सही कूट का चयन कीजिए :

कूट :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	I	III	II	I
2)	III	II	III	I
3)	II	III	I	II
4)	II	I	III	III

11. जब अधिगमकर्ता किसी कार्य को बिना किसी इच्छा या उद्देश्य के अपने आप ही सीख जाता है, तो उसे कहते हैं :

- 1) अविराम सीखना
- 2) पूर्ण सीखना
- 3) अंश सीखना
- 4) प्रासंगिक सीखना

12. निम्नलिखित में से कौन-सा कथन जैविक अभिप्रेरकों के संबंध में सही नहीं है ?

- 1) वे सार्वभौमिक होते हैं
- 2) वे जन्मजात होते हैं
- 3) वे जीवित रहने के लिए आवश्यक होते हैं
- 4) वे व्यक्ति की समस्थिति से संबंधित नहीं होते हैं

10. Match the stages of morality with their level, under the Moral Development theory of Kohlberg :

Stages of Morality	Level of Morality
--------------------	-------------------

(a) Good interpersonal relations	I
(b) Individualism and exchange	II
(c) Social contracts and individual rights	III
(d) Universal principles	

Choose the **correct** code :

Code :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	I	III	II	I
2)	III	II	III	I
3)	II	III	I	II
4)	II	I	III	III

11. When the learner learns a task automatically, without any desire or purpose, then it is called :

- 1) Massed learning
- 2) Whole learning
- 3) Part learning
- 4) Incidental learning

12. Which of the following statement is **not** true regarding biological motives ?

- 1) They are universal
- 2) They are inborn
- 3) They are essential to survival
- 4) They are not related with homeostatis in the individual

[Level-3 / 1303]

13. निम्नलिखित में से कौन-सी परीक्षाएँ सतत और व्यापक मूल्यांकन का आधार हैं ?

- (a) लिखित (b) मौखिक
(c) व्यावहारिक (d) प्रायोगिक

सही कूट का चयन कीजिए :

कूट :

- 1) (a), (b) एवं (d)
2) (a), (b) एवं (c)
3) (a), (c) एवं (d)
4) (a), (b), (c) एवं (d)

14. निम्नलिखित में से कौन-सा कथन बुद्धि परीक्षणों के संदर्भ में सही नहीं है ?

- 1) एलेक्जेंडर का पास एलांग परीक्षण एक निष्पादन परीक्षण है।
2) शाब्दिक परीक्षण वैयक्तिक अथवा सामूहिक दोनों प्रकार के हो सकते हैं।
3) अशिक्षित व्यक्ति निष्पादन परीक्षण नहीं कर सकते।
4) अशाब्दिक परीक्षणों में बुद्धि का मापन चित्रों एवं आकृतियों द्वारा होता है।

15. निम्नलिखित में से कौन-सा युग्म गिलफोर्ड के त्रिआयामी बुद्धि सिद्धांत के अन्तर्गत बुद्धि के तत्त्व एवं उसके आयाम के संबंध में सही नहीं है ?

बुद्धि के तत्त्व	आयाम
1) इकाई	उत्पाद
2) संज्ञान	संक्रिया
3) मूल्यांकन	संक्रिया
4) संबंध	विषयवस्तु

13. Which of the following examinations are the basis of continuous and comprehensive evaluation ?

- (a) Written (b) Oral
(c) Behavioural (d) Practical

Choose the **correct** code :

Code :

- 1) (a), (b) & (d)
2) (a), (b) & (c)
3) (a), (c) & (d)
4) (a), (b), (c) & (d)

14. Which of the following statement is **not** correct in reference to intelligence tests ?

- 1) Alexander's Pass along test is a performance test.
2) Verbal test can be either individual or group.
3) Illiterate people cannot do performance test.
4) In non-verbal tests intelligence is measured through pictures and figures.

15. Which of the following pair is **not** correct regarding elements of intelligence and their dimension, under the Three Dimensional Intelligence theory of Guilford ?

Elements of Intelligence	Dimension
1) Unit	Product
2) Cognition	Operation
3) Evaluation	Operation
4) Relations	Content

[8 / A]

16. निम्नलिखित में से कौन-सी बाल केन्द्रित अधिगम दृष्टिकोण की प्रमुख विशेषता **नहीं** है ?

- 1) सार्थक सीखने के अवसर
- 2) एकल शिक्षण मार्ग
- 3) सतत मूल्यांकन
- 4) सुलभ शिक्षण सेटिंग्स

17. बण्डूरा के अनुसार, प्रेक्षणात्मक सीखने की कौन-सी अन्तर्संबंधित प्रक्रियाएँ **नहीं** हैं ?

- 1) अवधानात्मक प्रक्रियाएँ
- 2) धारणात्मक प्रक्रियाएँ
- 3) प्रेरणात्मक प्रक्रियाएँ
- 4) संयोजनात्मक प्रक्रियाएँ

18. बण्डूरा के सामाजिक अधिगम सिद्धांत के अनुसार, जब कोई व्यक्ति दूसरों के व्यवहार को देखकर और दोहराकर वही व्यवहार सीख लेता है, तो इसे क्या कहते हैं ?

- 1) अनुकूलन
- 2) आत्म-प्रेक्षण
- 3) मॉडलिंग
- 4) सामर्थ्य प्रत्याशा

19. स्टर्नबर्ग के त्रितंत्र सिद्धांत के अन्तर्गत घटकीय बुद्धि में कौन-सा उप-घटक सम्मिलित **नहीं** है ?

- 1) मेटा घटक
- 2) प्रयोगात्मक घटक
- 3) निष्पादन घटक
- 4) ज्ञान संग्रहण (अर्जन) घटक

16. Which one of the following is **not** a key feature of child centred learning approach ?

- 1) Meaningful learning opportunities
- 2) Single learning pathway
- 3) Continuous assessment
- 4) Accessible learning settings

17. According to Bandura, which is **not** the interrelated processes of observational learning ?

- 1) Attentional Processes
- 2) Retentional Processes
- 3) Motivational Processes
- 4) Conjunctive Processes

18. According to Bandura's Social Learning theory, what is it called when a person learns the same behaviour by observing and repeating the behaviour of others ?

- 1) Adaptation
- 2) Self-observation
- 3) Modeling
- 4) Efficacy expectation

19. Which sub-component is **not** included in componential intelligence under the Sternberg Triarchic Theory ?

- 1) Meta component
- 2) Experimental component
- 3) Performance component
- 4) Knowledge acquisition component

[Level-3 / 1303]

20. एक अधिगम निर्योग्यता जो अंकगणितीय कौशल के अधिग्रहण को प्रभावित करती है :

- 1) डिस्कैलकुलिया 2) डिस्ग्राफिया
- 3) डिस्लेक्सिया 4) डिस्मैग्निसिया

21. फ्रायड के मनोलैंगिक विकास सिद्धांत की पाँचों अवस्थाओं के **सही** क्रम का चयन कीजिए :

- 1) मुखावस्था → लिंग प्रधानावस्था → अव्यक्तावस्था → गुदावस्था → जननेन्द्रियावस्था
- 2) गुदावस्था → अव्यक्तावस्था → लिंग प्रधानावस्था → जननेन्द्रियावस्था → मुखावस्था
- 3) मुखावस्था → गुदावस्था → लिंग प्रधानावस्था → अव्यक्तावस्था → जननेन्द्रियावस्था
- 4) अव्यक्तावस्था → गुदावस्था → मुखावस्था → जननेन्द्रियावस्था → लिंग प्रधानावस्था

22. पैवलाव के शास्त्रीय अनुबंधन अधिगम सिद्धांत के अनुसार स्वाभाविक एवं अनुबंधित उद्दीपकों के प्रस्तुतीकरण का कौन-सा कालिक क्रम सीखने को सर्वाधिक प्रभावित करेगा ?

- 1) समकालिक 2) विलंबित
- 3) संकेत 4) पश्चगामी

23. पियाजे के संज्ञानात्मक विकास सिद्धांत की किस अवस्था में अमूर्त चिंतन तथा सामान्यीकरण की क्षमता विकसित हो जाती है ?

- 1) संवेदी-गामक
- 2) पूर्व-संक्रियात्मक
- 3) मूर्त-संक्रियात्मक
- 4) औपचारिक-संक्रियात्मक

20. A learning disability that affects the acquisition of arithmetical skill is :

- 1) Dyscalculia 2) Dysgraphia
- 3) Dyslexia 4) Dysmagnisia

21. Choose the **correct** sequence of the five stages of Freud's Psycho-sexual development theory :

- 1) Oral stage → Phallic stage → Latency stage → Anal stage → Genital stage
- 2) Anal stage → Latency stage → Phallic stage → Genital stage → Oral stage
- 3) Oral stage → Anal stage → Phallic stage → Latency stage → Genital stage
- 4) Latency stage → Anal stage → Oral stage → Genital stage → Phallic stage

22. According to Pavlov's Classical Conditioning theory of learning, which temporal sequence presentation of natural and conditioned stimuli will most affect learning ?

- 1) Simultaneous 2) Delay
- 3) Trace 4) Backward

23. In which stage of Piaget's Cognitive Development theory does the ability of abstract thinking and generalization develop ?

- 1) Sensory motor
- 2) Pre-operational
- 3) Concrete-operational
- 4) Formal operational

24. प्रतिभाशाली विद्यार्थियों के लिए निम्नलिखित में से कौन-सी शैक्षिक व्यवस्था **नहीं** की जानी चाहिए ?

- 1) स्वतंत्र प्रोजेक्ट कार्य के अवसर
- 2) त्वरण
- 3) उपचारात्मक शिक्षण
- 4) संवर्धन कार्यक्रम

25. निम्नलिखित में से कौन-सा समावेशी शिक्षा का एक सिद्धांत **नहीं** है ?

- 1) पृथक्करण का सिद्धांत
- 2) सहयोग का सिद्धांत
- 3) विविधता का जश्न मनाने का सिद्धांत
- 4) शिक्षा के अधिकार का सिद्धांत

26. निम्नलिखित में से कौन-सा तरीका वैयक्तिक भिन्नताओं के अनुसार शिक्षण का समर्थन **नहीं** करता ?

- 1) विद्यार्थियों का बड़ा समूह
- 2) वैयक्तिक अनुदेशन
- 3) पाठ्यक्रम अनुकूलन
- 4) विद्यार्थियों की क्षमताओं का ज्ञान

27. विशिष्ट आवश्यकताओं वाले बच्चों की आवश्यकता को पूरा करने में शैक्षणिक संस्थानों की क्या भूमिका **नहीं** है ?

- 1) बिना भेदभाव के विद्यालय में प्रवेश देना
- 2) सुलभ बुनियादी सुविधाएँ प्रदान करना
- 3) उनकी विशिष्ट आवश्यकता को पहचानना एवं मुख्यधारा से बाहर रखना
- 4) उन्हें आवश्यक सहायता सेवाएँ प्रदान करना

24. Which of the following educational arrangements shouldn't be made for talented students ?

- 1) Opportunities for independent project work
- 2) Acceleration
- 3) Remedial teaching
- 4) Enrichment program

25. Which one of the following is **not** a principle of inclusive education ?

- 1) Principle of segregation
- 2) Principle of cooperation
- 3) Principle of celebrating diversity
- 4) Principle of right to education

26. Which of the following way does **not** support the teaching according to individual differences ?

- 1) Large group of students
- 2) Individualized instruction
- 3) Curriculum adaptation
- 4) Knowledge of student's abilities

27. Which is **not** a role of educational institutions in addressing the needs of children with special need ?

- 1) Admission to school without discrimination
- 2) Provide accessible infrastructural facilities
- 3) Identify their special needs and exclude them from mainstreaming
- 4) Provide necessary support services

28. निम्नलिखित में से कौन-सा कथन विकास के सन्दर्भ में सही **नहीं** है ?

- 1) विकास परिपक्वता एवं अधिगम का उत्पाद है।
- 2) प्रारंभिक विकास की तुलना में बाद का विकास अधिक गंभीर होता है।
- 3) विकास सिर से पैर की दिशा में आगे बढ़ता है।
- 4) विकास केन्द्रीय अक्ष से छोर की ओर बढ़ता है।

29. समावेशी शिक्षा का त्रिआयामी सिद्धांत किसके द्वारा प्रतिपादित किया गया ?

- 1) ग्रिफिथ, कूपर एवं रिंगलाबेन
- 2) गार्टर एवं लिप्स्की
- 3) कॉफमैन एवं हलाहन
- 4) लेवेंस्की, डेविस एवं हूपर

30. “सामाजीकरण का अर्थ है सामाजिक संबंधों में परिपक्वता आना।” सामाजीकरण की यह परिभाषा किसके द्वारा दी गई है ?

- 1) जॉन डीवी 2) गैरेट
- 3) सोरेन्सन 4) हरलॉक

28. Which of the following statement is **not** correct in context of development ?

- 1) Development is the product of maturation and learning.
- 2) Later development is more critical than early development.
- 3) Development proceeds from head to foot.
- 4) Development proceeds from central axis to extremities.

29. The three dimensional model of the inclusive education propounded by whom ?

- 1) Griffith, Cooper and Ringlaben
- 2) Gartuer and Lipsky
- 3) Kauffman and Hallahan
- 4) Levenski, Davis and Hooper

30. "Socialization means attaining of maturity in social relationships." This definition of socialization is given by whom ?

- 1) John Dewey 2) Garret
- 3) Sorenson 4) Hurlock

[12 / A]

भाग – II / PART – II

भाषा (हिन्दी एवं अंग्रेजी) / LANGUAGES (HINDI & ENGLISH)

हिन्दी (HINDI)

निर्देश : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर देने के लिए सबसे उचित विकल्प चुनिए।

31. विशेषण के संबंध में कौन-सा सही सुमेलित **नहीं** है ?

- 1) भारतीय - संज्ञा से निर्मित विशेषण
- 2) पवित्रतम - विशेषण की उत्तरावस्था
- 3) परिश्रमी - गुणवाचक विशेषण
- 4) आलस्य - विशेषण से निर्मित भाववाचक संज्ञा

32. किस विकल्प में शब्द-युग्म का सही अर्थ भेद **नहीं** है ?

- 1) बाज़ी - दाव, वाजी - घोड़ा
- 2) मेघ - हवन, मेघ - बादल
- 3) माणिक्य - चर्बी, माणिक्या - मछली
- 4) मुक्ता - मोती, मुक्ति - मोक्ष

33. कौन-सा युग्म संगत **नहीं** है ?

- 1) भिक्षुक - तत्सम शब्द
- 2) मस्तक - तद्भव शब्द
- 3) खिचड़ी - देशज शब्द
- 4) अमानत - विदेशज शब्द

34. निम्नलिखित में से किस विकल्प का शब्द संधि-विच्छेद की दृष्टि से **संगत** है ?

- 1) कुशासन = कुश + असन
- 2) वार्तालाप = वार्ता + अलाप
- 3) जानकीश = जनक + ईश
- 4) लघूर्मि = लघु + ऊर्मि

35. किस विकल्प के समस्त पद में बहुव्रीहि समास का उदाहरण **नहीं** है ?

- 1) शेषशायी, क्षपानाथ
- 2) दीर्घश्वास, पाषाणहृदय
- 3) आशुतोष, मंदोदरी
- 4) पंचशर, पशुपति

36. किस विकल्प का शब्द 'अन्' उपसर्ग से निर्मित **नहीं** है ?

- 1) अनंतर
- 2) अनीति
- 3) अनिष्ट
- 4) अनाचार

37. निम्न में से किस विकल्प के शब्द विदेशज प्रत्ययों से निर्मित हैं ?

- 1) पल्लवित, नीलिमा
- 2) अड़ियल, कसावट
- 3) रिश्वतखोर, रोज़गार
- 4) झगड़ालू, हठीला

38. पर्यायवाची शब्दों के संबंध में कौन-सा विकल्प **अनुचित** है ?

- 1) चन्द्रमा - हिमकर, अमृतांशु, महताब
- 2) गरुड़ - खगनाथ, वृषभी, भद्रा
- 3) चन्दन - गोरोचन, मलयज, सर्पावास
- 4) गंगा - अमरतटिनी, अद्रिजा, सुरसरि

[Level-3 / 1303]

39. वार्तनिक दृष्टि से किस विकल्प के सभी शब्द शुद्ध हैं ?

- 1) अभ्यार्थी, त्यौहार
- 2) याज्ञवल्क्य, हस्तक्षेप
- 3) मैथली, अहिल्या
- 4) वैदेहि, वापिस

40. 'महात्मा गांधी ने भारत को आज़ाद कराया।' उक्त वाक्य में रेखांकित शब्द क्रमशः हैं :

- 1) व्यक्तिवाचक संज्ञा तथा जातिवाचक संज्ञा
- 2) जातिवाचक संज्ञा तथा भाववाचक संज्ञा
- 3) व्यक्तिवाचक संज्ञा तथा व्यक्तिवाचक संज्ञा
- 4) भाववाचक संज्ञा तथा व्यक्तिवाचक संज्ञा

41. निम्न में से किस मुहावरे का अर्थ संगत नहीं है ?

- 1) अपने पैरों पर खड़ा होना - आत्मनिर्भर होना।
- 2) अंधे के हाथ बटेर लगना - बिना प्रयास के कोई चीज़ प्राप्त कर लेना।
- 3) एक घाट पानी पीना - एकता और सहिष्णुता होना।
- 4) कमान से तीर निकल जाना - किसी का भेद खुलना।

42. क्रिया के संबंध में अनुचित विकल्प चुनिए :

- 1) कर्म के आधार पर क्रिया के 'सकर्मक' एवं 'अकर्मक' दो भेद माने जाते हैं।
- 2) सभी प्रेरणार्थक क्रियाएँ अकर्मक होती हैं।
- 3) 'पिता पुत्र से पत्र लिखवाता है।' उक्त वाक्य में प्रेरणार्थक क्रिया प्रयुक्त हुई है।
- 4) 'बतियाना', 'लठियाना' एवं 'अपनाना' नामधातु क्रिया के उदाहरण हैं।

43. सर्वनाम के संबंध में कौन-सा कथन असत्य है ?

- 1) प्रयोग के आधार पर सर्वनाम के छह भेद हैं।
- 2) 'कोई' तथा 'कुछ' अनिश्चयवाचक सर्वनाम शब्द हैं।
- 3) 'पुरुषवाचक' सर्वनाम के चार भेद माने जाते हैं।
- 4) जिस सर्वनाम से वक्ता के पास अथवा दूर की किसी वस्तु का बोध होता है, उसे निश्चयवाचक सर्वनाम कहते हैं।

44. किस विकल्प में विपरीतार्थक युग्म असंगत है ?

- 1) नूतन - पुरातन
- 2) दुराशय - सदाशय
- 3) दनुज - दानव
- 4) जंगम - स्थावर

45. वाक्यांश के लिए एकल शब्द के संबंध में अनुचित युग्म है :

- 1) जो कानून की दृष्टि से उचित न हो - अवैध
- 2) जिसमें कोई छिद्र न हो - नीरन्ध्र
- 3) समुद्र में लगने वाली आग - दावानल
- 4) जो भोजन रोगी के लिए उचित है - पथ्य

[14 / A]

अंग्रेजी / ENGLISH

Direction : Answer the following questions by selecting the **most appropriate** option.

46. Fill in the blank with the **correct** option :

Note it down you should forget it.

- 1) that 2) because of
- 3) till 4) lest

47. Choose the **correct** option that gives the meaning of the given idiom :

Spill the beans

- 1) increase work
- 2) face a great loss
- 3) to leak a secret
- 4) segregate

48. Fill in the blank with the **correct** option :

The Pak army turned hostile ISIS.

- 1) to 2) for
- 3) at 4) with

49. Choose the **correct** passive of the given sentence :

Please give me some more time.

- 1) Some more time might please be given to me.
- 2) Some more time may please be given to me.
- 3) Some more time could please be given to him.
- 4) Some more time should please be given to him.

50. Which of the following options express the **correct** meaning of the sentence given below ?

No sooner did I reach the college than the bell rang.

- 1) The sooner I reached the college the earlier the bell rings.
- 2) I reached the college and the bell was rang after.
- 3) Although I reached the college the bell began to ring.
- 4) As soon as I reached the college, the bell rang.

51. Change the narration :

He said, "What a charming sight !"

- 1) He exclaimed with joy that it was a very charming sight.
- 2) He exclaimed with joy that what a charming sight it is !
- 3) He told with joy that that is a charming sight.
- 4) He said to me what a charming sight it is !

52. Fill in the blank with the **correct** form of the verb :

I a lot of calls today.

- 1) had have
- 2) has had
- 3) have had
- 4) had had

[Level-3 / 1303]

53. Which of the following sentences is the **correct** option to express a probable condition ?

- 1) If I were a bird, I would fly to you.
- 2) If you touch a live wire, you will get a shock.
- 3) If you will read this book, you will learn grammar.
- 4) If I had reached in time, I could have saved her.

54. Choose the part of the sentence that is grammatically **incorrect** :

He thought / he will be able to do /

A B

whatever he wanted / with his job.

C D

- 1) A 2) B
- 3) C 4) D

55. Choose the part of the sentence that is grammatically **incorrect** :

The Jews were / most reluctant /

A B

to contribute / in the Palestinian cause.

C D

- 1) A 2) B
- 3) C 4) D

56. The word 'slither' means :

- 1) lick 2) venomous
- 3) hinder 4) slide

57. Fill in the blank with the **correct** form of verb :

When I last her, she was deeply involved in debt.

- 1) have met 2) met
- 3) has met 4) did met

58. Fill in the blank with the **correct** option :

How did the thief the padlock.

- 1) open
- 2) opened
- 3) had opened
- 4) had been opening

59. Fill in the blank with the **correct** 'Modal Auxiliary' :

..... you mind lending me your pen ? (Request)

- 1) Should 2) Ought
- 3) Would 4) Must

60. Arrange the following jumbled options in the correct order and then choose the **correct** option :

(A) is heartening

(B) is going abroad

(C) the news

(D) that she

- 1) C, D, B, A
- 2) D, A, C, B
- 3) D, C, B, A
- 4) D, C, A, B

[16 / A]

भाग – III / PART – III

सामान्य अध्ययन / GENERAL STUDIES

मात्रात्मक योग्यता, तार्किक अभिक्षमता तथा सामान्य ज्ञान एवं अभिज्ञान / QUANTITATIVE APTITUDE, REASONING ABILITY AND G.K. & AWARENESS

निर्देश : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर देने के लिए सबसे उचित विकल्प चुनिए।

Direction : Answer the following questions by selecting the **most appropriate** option.

61. यदि A अपने सिर के बल पर उत्तर दिशा की ओर अपना मुँह करके खड़ा है, तो उसके बायें हाथ की दिशा है :

- 1) उत्तर-पूर्व
- 2) पश्चिम
- 3) पूर्व
- 4) उत्तर-पश्चिम

62. एक नाव 20 किमी दूरी को धारा की दिशा में एक घण्टे में तथा उसी दूरी को धारा की विपरीत दिशा में 2 घण्टे में तय करती है, तो शान्त जल में नाव की चाल है :

- 1) 10 किमी/घण्टा
- 2) 12 किमी/घण्टा
- 3) 13 किमी/घण्टा
- 4) 15 किमी/घण्टा

63. 15 व्यक्तियों के समूह में 7 व्यक्ति हिन्दी एवं 8 व्यक्ति अंग्रेजी पढ़ते हैं जबकि 3 व्यक्ति इन दोनों में से किसी को भी नहीं पढ़ते हैं, तो इनमें से कितने व्यक्ति हिन्दी व अंग्रेजी दोनों को पढ़ते हैं ?

- 1) 0
- 2) 3
- 3) 4
- 4) 5

61. If A stands on his head with his face towards North, in which direction will his left hand point ?

- 1) North-East
- 2) West
- 3) East
- 4) North-West

62. A boat goes 20 km downstream in one hour and the same distance upstream in two hours. The speed of the boat in still water is :

- 1) 10 km/h
- 2) 12 km/h
- 3) 13 km/h
- 4) 15 km/h

63. In a group of 15 people, 7 read Hindi, 8 read English, while 3 of them read none of these two. How many of them read Hindi and English both ?

- 1) 0
- 2) 3
- 3) 4
- 4) 5

[Level-3 / 1303]

64. एक कक्षा में 35 विद्यार्थियों में, A का स्थान नीचे से 7वें पर एवं B का स्थान ऊपर से 9वें स्थान पर है तथा C का स्थान इन दोनों के ठीक मध्य में हो, तो C का स्थान A से कौन-सा है ?

- 1) 9वाँ 2) 10वाँ
3) 11वाँ 4) 12वाँ

65. एक निश्चित कूट भाषा में 'CEG' को 'TSR' तथा 'FHJ' को 'QPO' लिखा जाता है, तो इसी समान भाषा में 'IKM' को लिखा जायेगा :

- 1) NOP 2) NOL
3) NMK 4) NML

66. अक्षरों EAML से कितने सार्थक शब्द बनाये जा सकते हैं ?

- 1) 1 2) 2
3) 3 4) 4

67. एक नियमित बहुभुज में आन्तरिक कोण एवं बाह्य कोण का अनुपात 7 : 2 हो, तो इस बहुभुज की भुजाओं की संख्या है :

- 1) 7 2) 8
3) 9 4) 11

68. निम्नलिखित संख्या श्रृंखला का अगला पद ज्ञात कीजिए :

2, 3, 10, 15, 26, ?

- 1) 33 2) 34
3) 35 4) 36

64. In a class of 35 students, A is placed 7th from the bottom whereas B is placed 9th from the top and C is placed exactly between these two. What is A's position from C ?

- 1) 9th 2) 10th
3) 11th 4) 12th

65. In a certain code language 'CEG' is written as 'TSR' and 'FHJ' is written as 'QPO', then in the same code language 'IKM' is written as :

- 1) NOP 2) NOL
3) NMK 4) NML

66. How many meaningful words can be formed with the letter EAML ?

- 1) 1 2) 2
3) 3 4) 4

67. The ratio of an interior angle to the exterior angle of a regular polygon is 7 : 2. The number of sides of the polygon is :

- 1) 7 2) 8
3) 9 4) 11

68. Find the next term of the following number series :

2, 3, 10, 15, 26, ?

- 1) 33 2) 34
3) 35 4) 36

[18 / A]

69. नल A द्वारा एक टैंक को अकेले 8 घण्टे में, नल B द्वारा इसी टैंक को अकेले 6 घण्टे में भरा जा सकता है। यदि दोनों नलों को एक साथ 2 घण्टे के लिए खोलने के पश्चात् नल A को बन्द कर दिया जाए, तो नल B द्वारा बचा टैंक कब भर जाएगा ?

- 1) 2 घण्टे में 2) $2\frac{1}{2}$ घण्टे में
3) 3 घण्टे में 4) $3\frac{1}{2}$ घण्टे में

70. यदि किसी निश्चित पैटर्न में $38 * 15 = 32$, $62 * 91 = 7$ तथा $74 * 81 = 29$ हो, तो उसी पैटर्न में $47 * 33$ का मान है :

- 1) 40 2) 41
3) 38 4) 53

71. यदि 17 दिसम्बर, 2002 को शनिवार था, तो 22 दिसम्बर, 2004 को कौन-सा दिन था ?

- 1) रविवार 2) शनिवार
3) सोमवार 4) मंगलवार

72. श्रेणी का अगला पद है :

Z1A, X2D, V6G, T21J, ?

- 1) R87M 2) R87N
3) R88P 4) R88M

73. अंग्रेजी वर्णमाला में, दी गई श्रेणियों में क्रमागत अक्षरों के मध्य छोड़े गए अक्षरों की संख्या एक से कम होती जाती है, निम्नलिखित श्रेणियों में कौन-सी इस नियम का पालन करती है ?

- 1) DJOTV 2) DJOSV
3) DJOSW 4) DIOSU

69. Pipe A alone can fill a tank in 8 hours. Pipe B alone can fill it in 6 hours. If both the pipes are opened and after 2 hours pipe A is closed, then pipe B will fill the tank in :

- 1) 2 hours 2) $2\frac{1}{2}$ hours
3) 3 hours 4) $3\frac{1}{2}$ hours

70. In a certain pattern, if $38 * 15 = 32$, $62 * 91 = 7$ and $74 * 81 = 29$, then in the same pattern the value of $47 * 33$ is :

- 1) 40 2) 41
3) 38 4) 53

71. If it was Saturday on 17th December, 2002, what was the day on 22nd December, 2004 ?

- 1) Sunday 2) Saturday
3) Monday 4) Tuesday

72. The next of the series is :

Z1A, X2D, V6G, T21J, ?

- 1) R87M 2) R87N
3) R88P 4) R88M

73. In English alphabet, the number of letters skipped in between adjacent letters in the series is decreased by one. Which of the following series observes the rule ?

- 1) DJOTV 2) DJOSV
3) DJOSW 4) DIOSU

74. x -अक्ष, y -अक्ष तथा $4x + 3y = 12$ द्वारा निर्मित त्रिभुज के बाह्यवृत्त की त्रिज्या है :

- 1) 2 इकाई 2) 2.5 इकाई
3) 3 इकाई 4) 4 इकाई

75. वह सबसे छोटी संख्या ज्ञात कीजिए, जिसे 15463 में जोड़ने पर प्राप्त योगफल 107 से पूर्णतया विभाजित हो जाता है :

- 1) 52 2) 55
3) 71 4) 76

76. पानी को दूध में किस अनुपात में मिलाकर बेचा जाए कि प्राप्त मिश्रण को क्रय मूल्य पर बेचने पर 20% का लाभ हो ?

- 1) 1 : 5 2) 2 : 5
3) 3 : 5 4) 4 : 5

77. एक निश्चित राशि का 4% वार्षिक दर पर 2 वर्षों के लिए चक्रवृद्धि ब्याज एवं सरल ब्याज का अनुपात है :

- 1) 52 : 51 2) 52 : 50
3) 51 : 50 4) 53 : 50

78. यदि A, B तथा C ने $\frac{7}{2} : \frac{4}{3} : \frac{6}{5}$ के अनुपात में पूँजी लगाकर एक व्यापार प्रारम्भ किया। 4 माह पश्चात् A ने अपनी पूँजी का 50% बढ़ा दिया। यदि वर्ष के अन्त में कुल 21,600 रुपये का लाभ हुआ हो, तो इस लाभ में से B का हिस्सा है :

- 1) 2,400 रुपये 2) 3,600 रुपये
3) 4,000 रुपये 4) 4,200 रुपये

74. The radius of the circumcircle of the triangle made by x -axis, y -axis and $4x + 3y = 12$ is :

- 1) 2 unit 2) 2.5 unit
3) 3 unit 4) 4 unit

75. Find the least number which must be added to 15463 so that the resulting number is exactly divisible by 107 :

- 1) 52 2) 55
3) 71 4) 76

76. What proportion of water must be added to milk to gain 20% by selling it at the cost price ?

- 1) 1 : 5 2) 2 : 5
3) 3 : 5 4) 4 : 5

77. The ratio of compound interest and simple interest on a certain sum at the rate of 4% per annum for 2 years is :

- 1) 52 : 51 2) 52 : 50
3) 51 : 50 4) 53 : 50

78. If A, B and C enter into a partnership with shares in the ratio $\frac{7}{2} : \frac{4}{3} : \frac{6}{5}$. After 4 months, A increase his share by 50%. If the total profit at the end of one year be Rs. 21,600, then B's share in the profit is :

- 1) Rs. 2,400 2) Rs. 3,600
3) Rs. 4,000 4) Rs. 4,200

[20 / A]

79. एक आदमी 20% हानि पर एक वस्तु को बेचता है, यदि उसी वस्तु को 12 रुपये अधिक में बेचता, तो उसे 10% का लाभ होता। उस वस्तु का क्रय मूल्य है :

- 1) 22 रुपये 2) 30 रुपये
3) 36 रुपये 4) 40 रुपये

80. $\frac{a^{1/2} + a^{-1/2}}{1-a} + \frac{1-a^{-1/2}}{1+\sqrt{a}}$ बराबर है :

- 1) $\frac{a}{a-1}$ 2) $\frac{a-1}{2}$
3) $\frac{2}{a-1}$ 4) $\frac{2}{1-a}$

81. ऐतिहासिक गाँव सुग अवस्थित है :

- 1) अम्बाला जिले में
2) कुरुक्षेत्र जिले में
3) यमुनानगर जिले में
4) पंचकुला जिले में

82. किस हरियाणवी ने अगस्त, 2023 में माउंट एल्ब्रस को फतेह किया ?

- 1) संदीप बिश्नोई
2) रोहताश बिश्नोई
3) अजय खिचड़
4) मोहित

83. हरियाणा के निम्नलिखित राज्यपालों में से कौन आई सी एस अधिकारी थे ?

- 1) श्री धर्मवीर
2) श्री मुज़फ्फर हुसैन बर्नी
3) श्री हरि आनन्द बरारी
4) श्री सुरजीत सिंह संधवालिया

79. A man sold an article at a loss of 20%. If he sells the article for Rs. 12 more, he would have gained 10%. The cost price of an article is :

- 1) Rs. 22 2) Rs. 30
3) Rs. 36 4) Rs. 40

80. $\frac{a^{1/2} + a^{-1/2}}{1-a} + \frac{1-a^{-1/2}}{1+\sqrt{a}}$ is equal to :

- 1) $\frac{a}{a-1}$ 2) $\frac{a-1}{2}$
3) $\frac{2}{a-1}$ 4) $\frac{2}{1-a}$

81. Historical village Sugh is located in :

- 1) Ambala district
2) Kurukshetra district
3) Yamunanagar district
4) Panchkula district

82. Which Haryanvi conquered Mount Elbrus in August, 2023 ?

- 1) Sandeep Bishnoi
2) Rohtash Bishnoi
3) Ajay Khichad
4) Mohit

83. Who among the following Governors of Haryana was an ICS officer ?

- 1) Shri Dharma Vir
2) Shri Muzaffar Hussain Burney
3) Shri Hari Anand Barari
4) Shri Surjit Singh Sandhawalia

[Level-3 / 1303]

84. मौर्यकालीन स्तूप के साक्ष्य प्राप्त हुए हैं :

1) टोपरा में	2) भिवानी में
3) थानेसर में	4) रोहतक में

85. गीता जयंती समारोह किस माह में मनाया जाता है ?

1) कार्तिक में	2) मार्गशीर्ष में
3) आश्विन में	4) श्रावण में

86. हरियाणा सेवा का अधिकार आयोग के मुख्य आयुक्त कौन हैं ?

- 1) श्री टी० सी० गुप्ता
- 2) श्री विजय वर्धन
- 3) श्री राजेश खुल्लर
- 4) श्री विकास गुप्ता

87. साधु निश्चलदास के बारे में निम्नलिखित कथनों को पढ़िए :

- (i) वह दादू के शिष्य थे।
- (ii) उन्होंने एक पुस्तक 'विचार सागर' संकलित की, जो संवाद के रूप में है।

सही कूट का चयन कीजिए :

- 1) केवल कथन (i) सही है।
- 2) केवल कथन (ii) सही है।
- 3) न तो कथन (i) और न ही कथन (ii) सही हैं।
- 4) दोनों कथन (i) और (ii) सही हैं।

84. The evidence of Stupa of Mauryan period is found at :

1) Topara	2) Bhiwani
3) Thanesar	4) Rohtak

85. Geeta Jayanti Samaroh is celebrated in the month of :

1) Kartik	2) Margshirsh
3) Ashvin	4) Shravana

86. Who is the Chief Commissioner of Haryana Right to Service Commission ?

- 1) Shri T. C. Gupta
- 2) Shri Vijay Vardhan
- 3) Shri Rajesh Khullar
- 4) Shri Vikas Gupta

87. Read the following statements about Sadhu Nischal Das :

- (i) He was a Dadu's disciple.
- (ii) He compiled a book 'Vichar Sagar' which is in form of dialogue.

Choose the **correct** code :

- 1) Only statement (i) is correct.
- 2) Only statement (ii) is correct.
- 3) Neither statement (i) nor statement (ii) are correct.
- 4) Both the statements (i) and (ii) are correct.

[22 / A]

88. हरियाणा में चिंकारा प्रजनन केंद्र कहाँ स्थित है ?

- 1) पिंजौर 2) पानीपत
- 3) झज्जर 4) भिवानी

89. हरियाणा राज्य सहकारी कृषि एवं ग्रामीण विकास बोर्ड लि० की स्थापना कब हुई ?

- 1) जनवरी, 1967
- 2) नवम्बर, 1966
- 3) मार्च, 1980
- 4) जनवरी, 1996

90. हरियाणा में भारतीय सूचना प्रौद्योगिकी संस्थान कहाँ स्थित है ?

- 1) सोनीपत
- 2) पानीपत
- 3) अम्बाला
- 4) कुरुक्षेत्र

88. In Haryana, where the Chinkara Breeding Centre is located ?

- 1) Pinjore 2) Panipat
- 3) Jhajjar 4) Bhiwani

89. When the Haryana State Co-operative Agriculture and Rural Development Board Ltd. was established ?

- 1) January, 1967
- 2) November, 1966
- 3) March, 1980
- 4) January, 1996

90. Where in Haryana, the Indian Institute of Information Technology is located ?

- 1) Sonipat
- 2) Panipat
- 3) Ambala
- 4) Kurukshetra

[Level-3 / 1303]

ਭਾਗ – IV / PART – IV

ਪੰਜਾਬੀ / PUNJABI

ਨੋਟ : ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

91. ਸਮਾਸੀ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਚੁਣੋ :

- 1) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਇਕਾਈ ਹੋਵੇ।
- 2) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੰਗਾਂ ਨਾਲ ਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 3) ਜਦੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਬਦ ਬਣ ਜਾਵੇ।
- 4) ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਧੇਰ (ਅਗੇਤਰ ਜਾਂ ਪਿਛੇਤਰ) ਲਾ ਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ।

92. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਧੀ ਕਿਸ ਸਿੱਖਿਆ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ?

- 1) ਲਾਰਡ ਜਾਨ ਡੀਵੀ।
- 2) ਫਰੋਬਲ।
- 3) ਡਾ. ਮੋਟੇਸਰੀ।
- 4) ਡਾ. ਬੈਂਜਮਿਨ ਬਲੂਮ।

93. 'ਵਿਆਸ ਵਿਧੀ' ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ?

- 1) ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ।
- 2) ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਧੀ।
- 3) ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਧੀ।
- 4) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਵਿਧੀ।

94. ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਿਤਾਬ 'ਅਸ਼ਟਾਧਿਆਇ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੌਣ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?

- 1) ਰਚਨਾਕਾਰ : ਪਾਣਿਨੀ, ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।
- 2) ਰਚਨਾਕਾਰ : ਭਰਤ ਮੁਨੀ, ਰਚਨਾ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।
- 3) ਰਚਨਾਕਾਰ : ਵੇਦ ਵਿਆਸ, ਰਚਨਾ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।
- 4) ਰਚਨਾਕਾਰ : ਭਰਤ ਮੁਨੀ, ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।

95. ਡਾ. ਬੈਂਜਮਿਨ ਬਲੂਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਤੰਭਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

- 1) ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਧੀਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- 2) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਧੀਆਂ।
- 3) ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਧੀਆਂ, ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- 4) ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

96. 'ਸ਼ੋਭਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਵਿੱਚ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ?

- 1) ਪੁੱਤਰੀ, ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਮਾਂ
- 2) ਧੀ, ਭੈਣ ਅਤੇ ਪਤਨੀ
- 3) ਪੁੱਤਰੀ, ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਨੂੰਹ
- 4) ਧੀ, ਮਾਂ ਅਤੇ ਸੱਸ

97. ਸਿੱਖਿਆ-ਅਧਿਆਪਨ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਖ ਘਟਕ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

- (i) ਅਧਿਆਪਕ
- (ii) ਵਿਦਿਆਰਥੀ
- (iii) ਸਪਸ਼ਟਤਾ
- (iv) ਸਿੱਖਣ ਵਾਤਾਵਰਨ
- 1) (i), (ii) ਅਤੇ (iii)
- 2) (i), (iii) ਅਤੇ (iv)
- 3) (iv), (ii) ਅਤੇ (iii)
- 4) (i), (ii) ਅਤੇ (iv)

98. 'ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਆਦਮੀ' ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ 'ਡੌਰ-ਡੌਰ' ਅਤੇ 'ਡੈਂਬਰਿਆ' ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

- 1) ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ
- 2) ਡਰ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਿਆ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ-ਪਰੇਸ਼ਾਨ
- 3) ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨ
- 4) ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦਿਤ

99. ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਪ੍ਰਦੇਸ ਨਾ ਤੂੰ ਤੋਰੀਂ ਬਾਬਲਾ' ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ/ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਮੁੱਦਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ?

- 1) ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- 2) ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਰਵਾਸੀ ਲਾੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸੀ ਲਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਖਿਲਵਾੜ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫ਼ਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- 3) ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵੇਖਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ।
- 4) ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਆਏ ਮੁੰਡੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਤੇ ਲਾਲਚੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਉਂਗਲ ਧਰਦੀ ਹੈ।

100. ਆਧੁਨਿਕ ਗੱਦ ਰਤਨਾਕਰ ਵਿਚਲਾ ਲੇਖ 'ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ' ਕਿਸ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

- 1) ਲੇਖਕ : ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ
- 2) ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ : ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ
- 3) ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ : ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ
- 4) ਲੇਖਕ : ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ : ਧਾਰਮਿਕ ਲੇਖ

101. ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਗੋਈ' ਵਿਚਲੇ ਤਿੰਨੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਬਲਵਿੰਦਰ, ਬਖਤਾਵਰ ਅਤੇ ਬਖਤਾਵਰ ਦਾ ਬਾਪੂ ਦਿੱਲ ਦੇ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ। ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਤਣਾਓ ਹੈ। ਸੁਖੀ-ਸਾਂਦੀ ਵਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਖਾਈ ਹੈ। ਤਣਾਓ ਅਤੇ ਖਾਈ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ?

- 1) ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ
- 2) ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚਾਂ ਦਾ ਵੱਖਰੇਵਾਂ
- 3) ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਆਪਹੁਦਰਾ ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਵੱਈਆ
- 4) ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਟਵੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਸਿਰ-ਵੱਢਵਾਂ ਭੇੜ

102. 'ਗਦਰ' ਨਾਮਕ ਪਰਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ/ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਕੌਣ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ?

- 1) ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ, 21 ਫਰਵਰੀ 1915
- 2) ਲਾਲਾ ਹਰਿਦਿਆਲ, 01 ਨਵੰਬਰ 1912
- 3) ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ, 01 ਨਵੰਬਰ 1913
- 4) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਪਿੰਗਲੇ, 11 ਨਵੰਬਰ 1913

103. "ਅਲਫ਼ ਅੱਲਾ ਚੰਬੇ ਦੀ ਬੂਟੀ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਮਨ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਹੂ॥
ਨਫ਼ੀ ਅਸਬਾਤ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇ, ਸੁ ਹਰ ਰੰਗੇ ਹਰ ਜਾਈ ਹੂ॥"
- ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ ਰਚਿਤ ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਵਿ-ਬੰਦ ਵਿੱਚ 'ਨਫ਼ੀ ਅਸਬਾਤ' ਦਾ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?
- 1) ਨਫ਼ੀ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਮਾਈਨਸ ਅਤੇ ਅਸਬਾਤ ਮਤਲਬ ਹਾਂ ਜਾਂ ਪਲੱਸ
 - 2) ਇਹ ਇੱਕ ਦਰਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।
 - 3) ਨਫ਼ਾ-ਨੁਕਸਾਨ
 - 4) ਇਹ ਇੱਕ ਚਸ਼ਮੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।
104. 'ਗਰਜ਼ਾਂ ਮਾਰੇ' ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਲੇਖਿਕਾ ਕੌਣ ਹੈ?
- 1) ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ
 - 2) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ
 - 3) ਅਜੀਤ ਕੌਰ
 - 4) ਰਜ਼ਿਮ
105. 'ਹੈਂਕੜ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮਾਰ' ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇੱਕ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੈਂਕੜਬਾਜ਼ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?
- 1) ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਓ, ਉਸਨੂੰ ਅਣਦੇਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।
 - 2) ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
 - 3) ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਹੰਕਾਰਿਆ' ਸੋ ਮਾਰਿਆ' ਦੀ ਅਟੱਲ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਓ।
 - 4) ਉਸਨੂੰ ਮਨੋਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਓ।
106. ਜਰਗ ਦੇ ਮੇਲੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਇਹ ਇੱਕ ਟੋਭੇ ਦੁਆਲੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
 - 2) ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੋਤਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 - 3) ਇਸ ਨੂੰ 'ਬਹਿੜੀਏ ਦਾ ਮੇਲਾ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - 4) ਇਹ ਭਾਦਰੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

107. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਝੜਕਣਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਪੁਚਕਾਰਨਾ
 - 2) ਦੁਲਾਰਨਾ
 - 3) ਨਿਹਾਰਨਾ
 - 4) ਪਿਆਰਨਾ
108. ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ, ਮੁਹੱਬਤ, ਇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
- 1) ਮੋਹ
 - 2) ਲੋਭ
 - 3) ਹਿਤ
 - 4) ਨੇਹ
109. ਲਗਾਖਰ/ਲਗਾਂਖਰ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਲਿਪੀ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਂਖਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - 2) ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਉਹ ਲਿਪੀ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਗ ਲੱਗੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 - 3) ਜਿਹੜਾ ਲਿਪੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਲਗਾਖਰ/ਲਗਾਂਖਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - 4) ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਲਿਪੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ ਜੋ ਲਗ-ਮਾਤਰ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਗਦੇ ਹਨ।
110. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸਵਰ ਧੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਘੂ ਸਵਰ ਜਾਂ ਲਘੂ ਸਵਰ ਧੁਨੀਆਂ ਪਹਿਚਾਣੋ :
- 1) ਉ ਅ ਇ
 - 2) ਇ ਔ ਉ
 - 3) ਆ ਈ ਐ
 - 4) ਓ ਊ ਏ
111. ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਚਾਲ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਚੂਹੇ ਨੇ ਰੱਸੀ ਟੁੱਕ ਦਿੱਤੀ।
 - 2) ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਚੀਰਿਆ।
 - 3) ਬਲਜੀਤ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕੱਟ ਲਿਆ।
 - 4) ਰਵੀ ਨੂੰ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਲਿਆ।
112. "ਆਲੇ ਕੌਡੀ ਛਿੱਕੇ ਕੌਡੀ ਕਰਨਾ" ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
- 1) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੇਮਤਲਬ ਮਾਖੌਲ, ਹੁੱਜਤਾਂ ਅਤੇ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰਨਾ
 - 2) ਟਾਲਮਟੋਲ ਕਰਨਾ
 - 3) ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਬੱਡੀ ਖੇਡਣਾ
 - 4) ਕੌਡੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਛਿੱਕੂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾਉਣਾ

113. ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੀਰ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਗੁੰਮ ਨੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚੋਂ' ਦੀ ਇਸ ਸਤਰ 'ਨੀਂਦਰਾਂ ਜੋ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸੀ ਮੰਜੀਆਂ ਅਲਾਣੀਆਂ' ਵਿੱਚ 'ਅਲਾਣੀਆਂ' ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

- 1) ਸਖਣੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ
- 2) ਬਿਨਾਂ ਪੈਂਦ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ
- 3) ਬਿਨਾਂ ਵਿਛਾਉਣੇ ਤੋਂ ਵਾਣ ਦੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ
- 4) ਢਿੱਲੀ ਪੈਂਦ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮੁੰਜ ਦੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ

114. "ਰਾਧਾ ਸੰਦੇਸ਼" ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਰਾਧਾ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵੱਈਆ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ?

- 1) ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਵਾਲਾ
- 2) ਤਾਹਨੇ ਅਤੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ
- 3) ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਵੇ-ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਾਲਾ
- 4) ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਝੱਲੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਵਾਲਾ

115. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?

- 1) ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ
- 2) ਨਣਦ-ਭਰਜਾਈ
- 3) ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ
- 4) ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ

116. 'ਖੇਡ ਲੇਖਕ' ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਕਬੱਡੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

- 1) ਕਬੱਡੀ ਸ਼ਬਦ ਕੌਡੀ ਬਾਡੀ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੌਡੀ-ਕੌਡੀ।
- 2) ਕਬੱਡੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੌਡੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਨਾ।
- 3) ਕਬੱਡੀ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਅਖਾਣ 'ਆਲੇ ਕੌਡੀ, ਛਿੱਕੇ ਕੌਡੀ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ।
- 4) ਕਬੱਡੀ ਸ਼ਬਦ ਕਬੱਡ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੱਬਾ।

117. 'ਮਲਟੀ-ਮੀਡੀਆ' ਪਰਿਭਾਸ਼ਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਾਢ ਕਿਸਨੇ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਕੱਢੀ?

- 1) ਬਾਬ ਸਾਊਥੈਪਟਨ ਨੇ, ਅਗੱਸਤ 1967 ਵਿੱਚ
- 2) ਮੀਡੀ ਹਾਈਪਰ ਨੇ, ਜੁਲਾਈ 1966 ਵਿੱਚ
- 3) ਮੈਗਾਬਾਈਟਸ ਨੇ, ਸਤੰਬਰ 1967 ਵਿੱਚ
- 4) ਬਾਬ ਗੋਲਡਸਟੀਨ ਨੇ, ਜੁਲਾਈ 1966 ਵਿੱਚ

118. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ "ਮਨਮੁਖਿ ਗਰਬਿ ਨ ਪਾਇਓ ਅਗਿਆਨ ਇਆਣੇ॥" ਵਿੱਚ 'ਇਆਣੇ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

- 1) ਬੇਸਮਝ
- 2) ਸਖਣੇ
- 3) ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ
- 4) ਨਾਦਾਨ

119. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸਿੰਮਲ' ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਆਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਨਿਰਾਸ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

- 1) ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਰੁੱਖ ਬੜਾ ਮੋਟਾ, ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- 2) ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਰੁੱਖ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਫਲ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- 3) ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੇਸੁਆਦੇ, ਫਲ ਫਿੱਕੇ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
- 4) ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਕੌੜੇ, ਫਲ ਫਿੱਕੇ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਬਕਬਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

120. ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ?

- 1) ਉਹ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਨ।
- 2) ਉਹ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ।
- 3) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ।
- 4) ਜੇਠਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ।

121. ਭਾਸ਼ਾ ਵੰਨਗੀ ਕਰੀਓਲ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਠੀਕ ਹੈ?

- 1) ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਸੱਭਿਅਕ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- 2) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚਲਾਊ ਭਾਸ਼ਾ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰੀਓਲ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- 3) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀਨੁਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕਰੀਓਲ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 4) ਕਰੀਓਲ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੰਮ ਚਲਾਊ ਭਾਸ਼ਾ।

122. ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੋਸ਼ਲ ਅਰਜਿਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਕਹਾਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ?

- 1) ਸੁਣਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣਾ।
- 2) ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਰਮਬੱਧਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।
- 3) ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੋਸ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਸੁਰ ਕਰਨਾ।
- 4) ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ।

123. ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਹੱਦਾਂ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ?

- 1) ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਘੱਗਰ ਨਾਲ
- 2) ਜਿਹਲਮ ਅਤੇ ਜਮੁਨਾ ਨਾਲ
- 3) ਝਨਾਂ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਨਾਲ
- 4) ਸਿੰਧ ਅਤੇ ਜਮੁਨਾ ਨਾਲ

124. “ਪੱਗ ਵੇਚ ਕੇ ਘਿਓ ਨਹੀਂ ਖਾਈਦਾ”, ਇਹ ਅਖਾਣ ਕਿਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

- 1) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਵੱਡੇ ਲਾਰੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸਣ ਲਈ।
- 2) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਨਾਂ ਲੋੜ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਦਿਖਾਵੇ ਖਾਤਰ, ਵਿੱਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਵੱਡਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ।
- 3) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਪੱਗ ਵੇਚ ਕੇ ਘਿਓ ਖਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।
- 4) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੰਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਨ ਮੌਕੇ।

125. ਇਕ ‘ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ’ ਭਰਪੂਰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ 40 ਬੱਚੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਜਿਆਦਾ ਉਪਯੋਗੀ ਰਹੇਗੀ?

- 1) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸੌਕੇ ਦੇਣਾ।
- 2) ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣਾ।
- 3) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਦੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ।
- 4) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਸਮਝਾਉਣਾ।

126. ਯੋਜਕ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

- 1) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਉਪਵਾਕਾਂ/ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਤੋੜਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- 2) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ, ਉਪਵਾਕਾਂ ਜਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ।
- 3) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਮਨੋਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- 4) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਆਏ ਨਾਂਵ/ਪੜਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

127. ਸ਼ੋਭਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਟਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

- 1) ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।
- 2) ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ।
- 3) ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
- 4) ਕਿਉਂ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਢਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

128. ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਖਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਨਾਟਕ ‘ਸ਼ੋਭਾ ਸ਼ਕਤੀ’ ਵਿਚਲਾ ਸਮੁੱਚਾ ਕਾਰਜ/ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ?

- 1) ਸਮਾਂ : ਸੰਨ 1948 ਅਤੇ 1952 ਈਸਵੀ, ਸਥਾਨ : ਦਿੱਲੀ
- 2) ਸਮਾਂ : ਸੰਨ 1948, 1951 ਅਤੇ 1968 ਈਸਵੀ, ਸਥਾਨ : ਦਿੱਲੀ
- 3) ਸਮਾਂ : ਸੰਨ 1951 ਈਸਵੀ, ਸਥਾਨ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
- 4) ਸਮਾਂ : ਸੰਨ 1962, 1966 ਅਤੇ 1968 ਈਸਵੀ, ਸਥਾਨ : ਪਟਿਆਲਾ

129. ਡਾ. ਏ. ਪੀ. ਜੇ. ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਬਣੀ ਉਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਸੀਹਾ' ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ?
- 1) ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ : ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ, ਫਿਲਮ ਬਣਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ : ਸੰਨ 2012 ਈਸਵੀ
 - 2) ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ : ਆਈ ਐਮ ਕਲਾਮ, ਫਿਲਮ ਬਣਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ : ਸੰਨ 2011 ਈਸਵੀ
 - 3) ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ : ਨਾਮ ਅਬਦੁਲ ਹੈ ਮੇਰਾ, ਫਿਲਮ ਬਣਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ : ਸੰਨ 2013 ਈਸਵੀ
 - 4) ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਂ : ਏ ਪੀ ਕਲਾਮ, ਫਿਲਮ ਬਣਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ : ਸੰਨ 2014 ਈਸਵੀ
130. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ?
- 1) ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤਾਏ ਦੇ ਪੁੱਤ, ਭਰਾ ਸਨ।
 - 2) ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਚੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸਨ।
 - 3) ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸਨ।
 - 4) ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ।
131. ਮੈਗਨੈਟਿਕ ਲੈਵੀਟੇਸ਼ਨ (ਮੈਗਲੇਵ) ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਬੁਲੇਟ ਟਰੇਨ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਚਲਾਈ ਗਈ?
- 1) 1984 ਵਿੱਚ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ
 - 2) 1998 ਵਿੱਚ, ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ
 - 3) 2003 ਵਿੱਚ, ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ
 - 4) 2014 ਵਿੱਚ, ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ
132. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗ-2 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਚਨਾ 'ਦੁਸ਼ਮਣੀ' ਦਾ ਲੇਖਕ/ਲੇਖਿਕਾ ਕੌਣ ਹੈ?
- 1) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
 - 2) ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ
 - 3) ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ
 - 4) ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ

133. "ਪਸ਼ੂ ਚਰਦੇ" ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਥੀਣ ਦੀ ਰੀਝ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ?
- 1) ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੁਹਜ
 - 2) ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸੁਹੱਪਣ
 - 3) ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ
 - 4) ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੁਹਜ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸੁਹਜ
134. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਾਹਵਾਰੀ ਸਾਹਿਤਕ-ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨਗਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ?
- 1) 1933 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਤੋਂ
 - 2) 1939 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਤੋਂ
 - 3) 1931 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ
 - 4) 1936 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ
135. ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਇੱਛਰਾਂ ਇੱਕ ਮਮਤਾਮਈ ਮਾਂ ਹੈ।
 - 2) ਸੁੰਦਰਾਂ ਪੂਰਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਮਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
 - 3) ਲੂਣਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਾਮ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 - 4) ਲੂਣਾ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰਾਂ ਵੀ ਇੱਕ ਕਾਮ-ਆਤੁਰ ਨਾਰ ਹੈ।
136. ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਬੱਧ ਕਰੋ?
- 1) ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ।
 - 2) ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ।
 - 3) ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ।
 - 4) ਸੁਣਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ, ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ।

- 137.** ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 'ਜੀਵਨੀ ਸਾਹਿਤ' ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
 - 2) ਚਰਿਤਰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ।
 - 3) ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
 - 4) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ।
- 138.** ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੂਤਰ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਵਰਗ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- 1) ਸਥੂਲ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਵੱਲ, ਖਾਸ ਤੋਂ ਆਮ ਵੱਲ, ਮੂਰਤ ਤੋਂ ਅਮੂਰਤ ਵੱਲ।
 - 2) ਪੂਰਨ ਤੋਂ ਅੰਸ਼ ਵੱਲ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੋਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵੱਲ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੱਲ।
 - 3) ਅੱਖਰ-ਜੁੱਟ ਵਿਧੀ, ਲਿਖਤ ਸੁਧਾਈ ਵਿਧੀ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਧੀ।
 - 4) ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਵਿਵੇਕ ਵੱਲ, ਗਿਆਤ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਵੱਲ, ਆਰਾਮਨ ਤੋਂ ਨਿਰਾਮਨ ਵੱਲ।
- 139.** ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ?
- 1) ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।
 - 2) ਨਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।
 - 3) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮਸ਼ੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ।
 - 4) ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਤਰ ਠੀਕ ਹਨ।
- 140.** ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਵਰ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?
- 1) ਤਿੰਨ
 - 2) ਦਸ
 - 3) ਪੰਜ
 - 4) ਸੱਤ

- 141.** ਅਖਾਣ ਪਛਾਣੋ :
- 1) ਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾਉਣਾ
 - 2) ਲੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਾ ਭਰ ਜਾਣਾ
 - 3) ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀ
 - 4) ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਕੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੌਲੇ ਹੋਣਾ
- 142.** ਮਾਲੀ ਨੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ਪਛਾਣੋ :
- 1) ਮਾਲੀ
 - 2) ਬੂਟੇ
 - 3) ਪਾਣੀ
 - 4) ਨੇ ਅਤੇ ਨੂੰ
- 143.** 'ਆਧੁਨਿਕ ਗੱਦ ਰਤਨਾਕਰ' ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖ/ਸਾਖੀ 'ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ' ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ 'ਕੁਰਾਹੀਆ' ਅਤੇ 'ਕੁਰਾਹੀਏ ਦਾ ਡੂਮ' ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
- 1) ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੂੰ
 - 2) ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ
 - 3) ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਨੂੰ
 - 4) ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ
- 144.** "ਮੇਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ ਤੇ ਛਿਪ ਟੁਰ ਜਾਣ ਦੀ, ਹਾਂ ! ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾਂਹ ਮੈਂ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ।"
- ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਕਿਸ ਕਵੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ?
- 1) ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਟੁੱਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ
 - 2) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ : ਬਿਨਫ਼ਸ਼ਾ ਦਾ ਫੁੱਲ
 - 3) ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ : ਹਵਾ ਦਾ ਜੀਵਨ
 - 4) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ

145. ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਨਾਵਲ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖੇ ਸਨ?

- 1) ਅੱਧ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ, ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ
- 2) ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਿਆਨ ਦੇ ਤਲਵਾਰਾਂ
- 3) ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ
- 4) ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ, ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ

146. ਡਾ. ਸੀ. ਪੀ. ਕੰਬੋਜ ਮੁਤਾਬਕ 'ਜੀ-ਟਰਾਂਸ' ਕੀ ਹੈ?

- 1) ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿੱਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ।
- 2) ਇਹ ਉਹ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੋਸਬੁੱਕ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ।
- 3) ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਟਾਈਪਿੰਗ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ।
- 4) ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਰੋਮਨ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ।

147. 'ਬਾਗ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ' ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਲਾਲੂ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਸਾਧਨ-ਸੰਪਨ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ ਬਾਰੂ ਜਿਹੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪੱਖੋਂ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ (ਦਲਿਤਾਂ) ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ, ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਲੁੱਟ-ਖਸ਼ੂਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਕਲਰਕਾਂ) ਦਾ ਦਲਿਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵੱਈਆ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਖਾਈ ਪੈਂਦਾ ਹੈ?

- 1) ਹਾਂ-ਪੱਖੀ, ਹਮਾਇਤ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਵਾਲਾ
- 2) ਸੋਸ਼ਿਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁੱਸੇ/ਰੋਹ ਵਾਲਾ
- 3) ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ, ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਵਾਲਾ
- 4) ਪਿਆਰ, ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ

148. "ਫਰੀਦਾ ਗਲੀਏ ਚਿਕੜ ਦੂਰਿ ਘਰੁ, ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ਨੇਹੁ॥"

ਉਪਰੋਕਤ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ 'ਚਿਕੜ' ਅਤੇ 'ਨੇਹੁ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਿਹੜੇ ਭਾਵ-ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ?

- 1) 'ਮਿਹਰ' ਅਤੇ 'ਪਿਆਰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ
- 2) 'ਰੁਕਾਵਟ' ਅਤੇ 'ਮੁਹੱਬਤ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ
- 3) 'ਮੀਂਹ' ਅਤੇ 'ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ
- 4) 'ਬਾਰਿਸ਼' ਅਤੇ 'ਮਿਲਵਰਤਨ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ

149. ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?

- 1) 13 ਮਈ, 1956 ਈਸਵੀ ਨੂੰ, ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੋਈ।
- 2) 13 ਮਈ, 1966 ਈਸਵੀ ਨੂੰ, ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋਈ।
- 3) 06 ਮਈ, 1973 ਈਸਵੀ ਨੂੰ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੋਈ।
- 4) 23 ਜੁਲਾਈ, 1963 ਈਸਵੀ ਨੂੰ, ਅਚਾਨਕ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੋਈ।

150. 'ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ' ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਚਾਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਗਲਤ ਹੈ?

- 1) ਬਾਰੂ (ਬਾਗ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ) ਅਤਿ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 2) ਨੰਦੂ (ਨੰਦੂ) ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- 3) ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਬੱਚਾ ਦੁੱਧ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਕਰਕੇ ਨਖਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- 4) ਮੀਤ (ਕਾਰ ਖਿਡੌਣਾ) ਪਰਦੇਸ਼ੋਂ ਭੇਜੇ ਖਿਡੌਣੇ ਖੁਣੋਂ ਤਰਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

रफ़ कार्य के लिए [FOR ROUGH WORK]

6. प्रश्नों के उत्तर, उत्तर पत्रक में निर्धारित खानों को काले बॉल प्वाइंट पेन से पूर्णतया भरना है, जैसा कि नीचे दिखाया गया है : ① ● ③ ④ आप द्वारा दिया गया उत्तर गलत माना जाएगा, यदि उत्तर वाले खाने को निम्न प्रकार से भरते हैं : ✓ ⊗ ● ◐ यदि एक से ज्यादा खानों को भर देते हैं तो आपका उत्तर गलत माना जाएगा।	6. Answers to questions in answer sheet are to be given by darkening complete circle using Black ball point pen as shown below : ① ● ③ ④ The answer will be treated wrong, if it is marked, as given below : ✓ ⊗ ● ◐ If you fill more than one circle it will be treated as a wrong answer.
---	--

- रफ कार्य प्रश्न-पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें। / Rough work should be done only in the space provided in the Question Booklet for the same.
- सभी उत्तर केवल OMR उत्तर पत्रक पर ही अंकित करें। अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें। उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक (सफेद फ्लूइड) का प्रयोग निषिद्ध है। / The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. Whitener (white fluid) is not allowed for changing answers.
- प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से उचित विकल्प के लिए OMR उत्तर पत्रक पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह काले बॉल प्वाइंट पेन से भरें। एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है। / Out of the four alternatives for each question, only one circle for the most appropriate answer is to be darkened completely with Black Ball Point Pen on the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not allowed to be changed.
- अभ्यर्थी सुनिश्चित करें कि इस उत्तर पत्रक को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ। अभ्यर्थी अपना अनुक्रमांक उत्तर पत्रक में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें। / The candidates should ensure that the Answer Sheet is not folded. Do not make any stray mark on the Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the Answer Sheet.
- प्रश्न-पुस्तिका एवं उत्तर पत्रक का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में [प्रश्न-पुस्तिका एवं उत्तर पत्रक के क्रमांक में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर] दूसरी प्रश्न पुस्तिका सैट उपलब्ध नहीं करवाई जाएगी। / Handle the Question Booklet and Answer Sheet with care, as under no circumstances [except for discrepancy in Question Booklet and Answer Sheet Serial No., another set of Question Booklet will not be provided.]
- प्रश्न-पुस्तिका/उत्तर पत्रक में दिए गए क्रमांक को अभ्यर्थी सही तरीके से हस्ताक्षर चार्ट में लिखें। / The candidates should write the correct Number as given in the Question Booklet/Answer Sheet in the Signature Chart.
- अभ्यर्थी को परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश पत्र और पहचान पत्र के अतिरिक्त किसी प्रकार की पाठ्य-सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित कागज की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है। / Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card and Identity Card inside the examination hall/room.
- पर्यवेक्षक द्वारा पूछे जाने पर प्रत्येक अभ्यर्थी अपना प्रवेश कार्ड [रोल नं०] और पहचान पत्र दिखाएँ। / Each candidate must show on demand his/her Admit Card [Roll No.] and identity card to the Invigilator.
- केन्द्र अधीक्षक या पर्यवेक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई अभ्यर्थी अपना स्थान न छोड़ें। / No candidate, without special permission of the Superintendent or Invigilator, should leave his/her seat.
- कार्यरत पर्यवेक्षक को अपना उत्तर पत्रक दिए बिना एवं हस्ताक्षर चार्ट पर दोबारा हस्ताक्षर किए बिना अभ्यर्थी परीक्षा हॉल नहीं छोड़ेंगे। यदि किसी अभ्यर्थी ने दूसरी बार हस्ताक्षर चार्ट पर हस्ताक्षर नहीं किए तो यह माना जाएगा कि उसने उत्तर पत्रक नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा। OMR उत्तर पत्रक में निर्धारित स्थान पर सभी अभ्यर्थियों द्वारा बायें हाथ के अंगूठे का निशान लगाया जाना है। अंगूठे का निशान लगाते समय इस बात का ध्यान रखा जाए कि स्याही सही मात्रा में ही लगाई जाए अर्थात् स्याही की मात्रा न तो बहुत अधिक हो व न ही बहुत कम। / The candidates should not leave the Examination Hall without handing over their Answer Sheet to the Invigilator on duty and signing the Signature Chart twice. Cases where a candidate has not signed the Signature Chart second time will be deemed not to have handed over the Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. All candidates have to affix left hand thumb impression on the OMR answer sheet at the place specified which should be properly inked i.e. they should not be either over inked or dried in nature.
- इलेक्ट्रॉनिक/हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है। / Use of Electronic/Manual Calculator is prohibited.
- परीक्षा हॉल में आचरण के लिए, अभ्यर्थी विवरणिका में दी गई प्रक्रिया/दिशा-निर्देश व बोर्ड के सभी नियमों एवं विनियमों का विशेष ध्यान रखें। अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला बोर्ड के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा। / The candidates are governed by Guidelines/Procedure given in the Information Bulletin, all Rules and Regulations of the Board with regard to their conduct in the Examination Hall. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Board.
- किसी हालत में प्रश्न-पुस्तिका और उत्तर पत्रक का कोई भाग अलग न करें। (No part of the Question Booklet and Answer Sheet shall be detached under any circumstances).
- परीक्षा सम्पन्न होने पर, अभ्यर्थी कक्ष/हॉल छोड़ने से पूर्व उत्तर पत्रक कक्ष-पर्यवेक्षक को अवश्य सौंप दें। अभ्यर्थी अपने साथ इस प्रश्न-पुस्तिका को ले जा सकते हैं। / On completion of the test, the candidate must hand over the Answer Sheet to the Invigilator in the Room/Hall. The candidates are allowed to take away this Question Booklet with them.